

Адыгэ Мажэ

Голос адыга

ТЫЗЭКЪОТМЭ - ТЫЛЪЭШ!
1923-рэ илъэсым
гъэтхалэм
щегъэжыагъэу къыдэкIы

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет-Хасэм ыкIи и Правительствэ ягъэзет

№ 197 (19711) МЭФЭКУ, ЧЪЭПЫОГЪУМ и 7, 2010-рэ илъэс

● ОСЭ ГЪЭНЭФАГЪЭ ИИЭП

Президентыр мэфэкI Иофтхъабзэхэм ахэлэжыагъ

Ермэлыкъым цыфыбэ зэрищэллагъ

Адыгэ Республикэм имэфэкI мафэ фэгъэхыгъэ Иофтхъабзэхэр республикэм ичIыпIэ зэфыгъафхэм мы мафэхэм ащыгъагъэх. Ахэм зэу ащыщыгъ мэфэкI ермэлыкъу Мыекъуапэ игупчэ цыгъагъагъэр. Хабзэ зэрэхъугъэу, апэу ащ къекIолIагъэхэм ащыщыгъэх АР-м и Президенту ТхакIу-щынэ Аслъан, министрэхэм я Кабинет хэтхэр, муниципальнэ образованиэхэм япащэхэр, нэмыкIхэри.

(КъыкIэлыкIорэр я 2-рэ нэкIуб. ит).

Сурэтыр А. Гусевым тырихыгъ.

Адыгеим щыкIогъэ фестивалым ипэгъокIэу къагъэхыгъэ шIуфэс

Адыгэ культурэм ия V-рэ Дунэе фестиваль хэлажэхэрэм, зэхэзыщэхэрэм ыкIи ихъакIэхэм афэкIо

Ныбджэгъу лъапIэхэр!

Адыгэ культурэм и Дунэе фестиваль хэлажэхэрэм, зэхэзыщэхэрэм ыкIи ихъакIэхэм шIуфэс лъапIэ ясэхы. Мыгъэ фестивалыр я 5-у зэхашэ. Фольклорыр, лъэпкъ мэкъэмэ Iэмэ-псымэхэм къарагъаохэрэр зикIасэхэр шэн-хэбзэхэр къызэ-тегъэнжыгъэнхэм ыкIи ныбжыкIэхэм ахэр алыгъэIэсыгъэнхэм мэхъанэшхо зыщыратырэм мыщ фэдэ фестивалым зэуегъакIэх.

Мы аужырэ илъэсхэм ассоциациеу «Темыр Кавказ» зыфиорэм зэрихэрэ Иофтхъабзэхэм къахуытэу Урысыем и Къыблэ культурэ зэпхыныгъэу илъыр Адыгеим ишъыпкъэу зэригъэпы-тэрэр, регион фестиваль, конференции, форум зэфыгъафхэм язэхэщакIоу зэрэхъурэр, общественнэ-политикэ, культурэ Иофтхъабзэ инхэр мыщ зэрэщызэрэхъурэр сигуапэу хэсэгъэуэфыкIы.

Адыгэ культурэм и Дунэе фестиваль лъэпкъ-

хэм ягушъхьэлэжыгъэ нахь бай шIыгъэным, шэн-хэбзэхэр къызэтегъэнжыгъэнхэм, къыткIэху-хэрэ ныбжыкIэхэр цыфыгъэшхо ахэлэу пугъэнхэм афэлажэ.

Ащ нэмыкIэу Адыгеимрэ Урысыемрэ IэкIыб къэралыгъохэм культурэ, экономикэ зэпхыныгъэхэу адыряIэм зегъэушъомбгъугъэным фестива-лыр фэларышIэ. Ары ыкIи фестивалым изэхэщэн пае гухэлъ гъэнафагъэ зилэ федеральнэ програм-мэу «Урысыем икультурэ» зыфиорэм мылкъу къызыкIышъыдлэытагъэр.

Фестивалым хэлажэхэрэм, зэхэзыщэхэрэм ыкIи ихъакIэхэм ятворчествэ тапэкIи нахь зы-къызэIуихынэу, культурэ кIэным икъэухъумэнкIэ джыри гъэхъагъэхэр ашIынэу сафэлъало.

Лытэныгъэ къышIуфзэышIэу, Урысые Федерацием культурэмкIэ и министрэу А.А. АВДЕЕВ

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм

Илъэсыбэ хъугъэу шIуагъэ къытэу гъэсэныгъэм ылъэныкIэ Иоф зэришIэрэм, IэтIэсэныгъэ ин зыхэлъ кадрэхэм ягъэхъагырын чанэу зэрэхэлажэхэрэм пае Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм и Щытху тхылъ фагъэшъошагъ Загорулько Наталье Анатолий ыпхъум, къэралыгъо учреждениеу «Адыгэ къэралыгъо университетым и Мыекъопэ къэралыгъо гуманитар-техническэ колледж» зыфиорэм иотделениеу «Правэмрэ соци-альнэ ИофшIэнымрэ» зыфиорэм ипащэ.

Илъэсыбэ хъугъэу шIуагъэ къытэу гъэсэныгъэм ылъэныкIэ Иоф зэрэшIэрэм, еджапIэм егъэджэн-пIуныгъэ Иофыр нахышIоу щызэхэщэгъэным ашъхьэкIэ яIахышхо зэрэхашIыхъэрэм, къыткIэхухъэхэрэм яегъэджэнрэ япIунрэкIэ гъэхъагъэу ашIыхэрэм пае Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм и Щытху тхылъ афагъэшъошагъ.

— Бэгъ Марыет Аслъанбий ыпхъум, Теуцожь районымкIэ къуаджэу Нэчэрэзые дэт МОУ-у «Гъэсэныгъэ зыщарагъэгъо-тырэ гурыт еджапIэу N 4-р» зыфиорэм идиректор;

— Къэзэнч Оксанэ Махъмудэ ыпхъум, Теуцожь районымкIэ къуаджэу Очэпшые дэт МОУ-у «Гъэсэныгъэ зыщарагъэгъо-тырэ гурыт еджапIэу N 9-р» зыфиорэм улэлIэ классэхэмкIэ икIэлэегъадж.

ПРЕЗИДЕНТЫР МЭФЭКІ ІОФТХЪАБЗЭХЭМ АХЭЛЭЖЪАГЪ

Ермэлыкъым цыфыбэ зэрищэлагъ

(Къызыкълорэр а 1-рэ нэклубгъом ит).

Гъомылапхъэхэм ямызакъоу, унагъом нахь ищыкІэгъэщт Іэмэ-псымэхэри цыфхэм ермэлыкъым щызэрагъэгъотын амал ялагъ. Адыгеим икълэ-хэм ыкІи ирайонхэм ащылэ-жъэрэ мэкъумэщ хъызмэт-шлалэхэм ыкІи предприятие-хэм, унэе предпринимательхэм, тигъунэгъу Краснодар крайм кыкІыгъэ лыкІохэм (зэкІэмкІи нэбгырэ 200 мэхъу) япродукции мэфэкІ ермэлыкъым къыра-щэлагъ.

Ермэлыкъым хэлажъэхэрэм, зэкІ пІоми хъунэу, ТхакІушынэ Аслъан якІолагъ, ахэм гу-щылэгъу афэжъугъ, продукциеу ащэрэр зыфэдэм, ащ ыуасэ зы-щигъэгъозагъ.

Гъомылапхъэхэм ауасэ къы-дэмыкІоеным фэшІ мыщ фэдэ Іофтхъабзэхэм язэхэщэн мэхъанэшо зэриІэр республикэм ипашэ кыкІыгъэщыгъ.

— Ермэлыкъу зэхатщэхэрэм цыфхэри, предпринимательхэри зэригъэразэхэрэр тэлъэгъу. Бэдзэрхэм ыкІи тучан-хэм уасэу агъэуцухэрэм нахь пыутэу мыщ продукциеу зэфэшхъафхэр щызэбгъэгъотын-хэ зэрэплэкІыштыр зэкІеми анахь шхъаІу щыт. Республикэ ыкІи кълэ ермэлыкъхэр тапэкІи зэхатщэхэзэ тшІыщт, цыфхэм ящыкІагъэр зэрагъэ-гъотыным, ахэм яфэІо-фашІэхэр тэрзэу зэшІохыгъэнхэм тынаІэ тедгъэтыщт, — къыІуагъ ТхакІушынэ Аслъан.

Адыгэ культурэм ифестиваль

Адыгэ культурэм ия V-рэ Дунэе фестиваль икызыІухын фэгъэхыгъэ торжественнэ зэхыхъу АР-м и Къэралыгъо филармоние шыкІуагъэм АР-м и Президент хэлэжъагъ. Республикэм имэфэкІ мафэ фэгъэхыгъэ Іофтхъабзэм Адыге-им, Краснодар крайм, Темыр Кавказым иреспубликэхэм, Шам, Иорданием, Тыркуем, Германием къарыкІыгъэ тилъэкъэгъухэр хэлэжъагъэх.

Адыгэхэм якультурэ къэ-ухъумэгъэным ыкІи хэхъоныгъэхэр егъэшІыгъэнхэм, ІэкІыб къэралхэм ащыпсэурэ тилъэкъэгъухэм адыгІлэ зэпхыныгъэр гъэпыгъэгъэным апае мыщ фэдэ фестивальхэм мэхъанэшо зэралэр ТхакІушынэ Аслъан публэм къыщыхыгъэщыгъ.

— Адыгэ Республикэр зы-зэхатщэгъэр илъэс 19 зэрэхъу-гъэм ехъулІу тичІыгу къеб-лэгъэгъэ хъаІэхэм зэкІеми шІуфэс шъосэхы, — къыІуагъ А. ТхакІушынэм. — Адыгэ культурэр зэрэщыІэр, лъэкпэ зэфэшхъафхэм азыфагу илэ зэгурыІоныгъэмрэ ныбджэгъу-ныгъэмрэ гъэпыгъэгъэнхэм ар зэрафэлажъэрэр зэрэдунаеу зэхадгъэхынэу негъэ республикэм икълэ шхъаІэ тыкыщызэрэ-уогъи.

Урысые Федерацием куль-

турэмкІэ иминистрэу Анатолий Авдеевым ыцІэкІэ фестива-лым хэлажъэхэрэм къафэ-гушІуагъ ащ иупчІэжъэгъоу Лев Дзугаевыр.

— Мы аужырэ илъэсхэм редгъэкІокырэ фестивалхэм, конференциехэм, форумхэм Адыгеир бэрэ язэхэщакІоу зэрэщытыр, общественнэ-поли-тическэ ыкІи культурнэ Іофтхъабзэхэм республикэр чанэу зэрэхэлажъэрэр тигуапэу къыхэтэгъэщы, — къыІуагъ Л.Дзугаевым.

Мыекъуапэ игупчэ шхъаІу Лениным ыцІэ зыхъырэм чъэ-пыогъум и 5-м къыщатыгъэ гала-концертымкІэ фестивалыр зэфашІыжъыгъ.

Адыгэ къуаеи инепэрэ маф

«Адыгэ къуаер» зыфІорэ фестиваль-зэнэкъокъоу зха-щагъэм АР-м и Президентэу ТхакІушынэ Аслъан хэлэ-жъагъ. Іофтхъабзэм хахъэу республикэм имуниципальнэ

образованиехэм «яшагъхэр» зэрэзтырагъэпсыхъагъэхэр рес-публикэм ипашэ къыплъы-хъагъэх. Бысымхэр ащ дахэу къыптэгъокІыгъэх, гъомылапхъэ зэфэшхъафхэр къыпагъохы-гъэх.

— Адыгэ къуаер дунаим щызэлашІэрэ гъомылапхъэхэм ащыщ, ащ лъэкпкыр рэгъушо, егъэлъаІлэ, — къыІуагъ ТхакІушынэ Аслъан. — Адыгэ къуаеи саугъэт фэбгъэуцунэу зыІохэрэм адесэгъаштэ ыкІи игъо дэдэу сэлъытэ.

АР-м и Президентрэ Адыгэ къэралыгъо университетым икІэлэегъаджэу Унэркъо Ми-ррэр нэужым сценэм къы-дэкІуаехи, зэнэкъокъум те-кІоныгъэр ыкІи хагъэунэ-фыкІырэ чІыпІэхэр къыщыдэ-зыхыгъэхэм къафэгъушІуагъэх, шІухъафтынхэр афашІыгъэх.

Музеи иунакІэ кызыІуахыгъ

КъокІыпІэм шыпсэурэ лъэкпкыхэм яискусствэ и Къэ-ралыгъо музей и Темыр-Кав-каз къутамэ иунакІэ икызыІ-ухын фэгъэхыгъэ Іофтхъабзэм хэлэжъагъэх АР-м и Президен-тэу ТхакІушынэ Аслъан, УФ-м

культурэмкІэ иминистрэ иуп-чІэжъэгъоу Лев Дзугаевыр, КъокІыпІэм шыпсэурэ

1997-рэ илъэсым къыще-гъэжъагъэу ашІырэ ыкІи зэты-рагъэпсыхъагъэр унэм пэІухъанэу федеральнэ гупчэм сомэ миллион 29-рэ къы-тІупщыгъ. Аужырэ шапхъэхэм адиштэу ашІыгъэ музейм иІофшІэн иапэрэ мафэ экспози-циеу «Россия и Кавказ: продол-жая традиции, сохраняем на-следие» зыфІорэр къыща-гъэлъэгъуагъ.

Лэжыгъэм и Мафэ хагъэунэфыкІыгъ

МэфэкІ Іофтхъабзэхэм къа-дыхэлъытагъэу мыгъэрэ лэ-жыгъэм иІухыжыным чанэу хэ-лэжъагъэхэр агъэшІуагъэх, ахэм ящытхъу аІуагъ.

Театрализованнэ шІыкІэм тетэу агъэпсыгъэ зэхыхъэрэ концертырэ цыфыбэ къа-угъоигъ.

ТхакІушынэ Аслъан рес-публикэм иагропромышленнэ комплекс шылажъэхэрэм зэкІеми лэжыгъэм и Мафэ фэшІ къафэгъушІозэ, мы илъэ-сым ахэм гъэхъэгъэшІухэр зэрашІыгъэр, бжыхъэсэ тонн мин 417-рэ фэдиз къызэрэхы-жыгъэр къыхыгъэщыгъ.

— Іофышхоу шъушІагъэм пае «тхъашъуегъэпсэу» шъо-тІо. Охътэ кІэкІым къыкІоІІ

чІэнагъэ шъумышІэу лэжыгъэ бэгъуагъэ зэрэшъуугъоижы-гъэм тырэгъушо, — къыІуагъ Президентым.

Лэжыгъэм иІухыжынкІэ анахь чанэу зыкълэзгъэлъэ-гъуагъэхэм нэужым афэгъушІуа-гъэх, яІофшІэнкІэ кълэжъыгъэ шІухъафтын лъапІэхэр араты-жыгъэх.

МэфэкІым ехъулІу фонтаныр атІупщыгъ

Мэзиим къыкІоІІ кълэ пар-кым щашІыгъэ фонтаныр блэкІыгъэ тхъамафэм торже-ственнэу кызыІуахыгъ. Мы объектым изетегъэпсыхъан со-мэ миллион 20-м ехъу пэІуа-гъэхъагъ.

Фонтаным икызыІухын фэгъэхыгъэ зэхыхъэм къе-кІолагъэхэм ТхакІушынэ Аслъан къафэгъушІуагъ, респу-бликэм и Мафэ дахэу пэгъо-кІынхэу, хахъо яІэ зэпыгъэу псэ-унхэу къафэлъэгъуагъ. Прези-дентым ишІухъафтынэу кило-грамм 50 хъурэ тортыр кІэ-лэцІыкІухэми, нахыжъэхэми афагощыгъ.

ТХЪАРКЪОХЪО Адам.

Адыгэ Республикэм и Президентрэ Адыгэ Респу-бликэм иминистрэхэм я Каби-нетрэ гухэкІышхо ащыхъугъ Адыгэ автоном хэкум хъыз-мэтымкІэ иІофшІэкІошхоу щытыгъэ Гъубжэкъо Нур-бий Щэбанэ ыкьор дунаим зэрехыжыгъэр ыкІи щымы-Іэжыым иунагъорэ иІа-хылхэмрэ афэтхъаусыхэх.

Гуманитар шІэныгъэхэм апылэ Адыгэ республикэ ин-ститутым гухэкІышхо щы-хъоу макъэ къегъэІу инсти-тутым инаучнэ ІофышІэу Гъубжэкъо Маратэ ятэ зэрэщымыІэжыым фэшІ. Ин-ститутым иІофышІэхэр зэкІэ щымыІэжыым иІахылхэм афэтхъаусыхэх.

Тишэн-хабзэхэр орэмыкIодых

АР-м имэфэкI фэгъэхьыгъэу адыгэ къуаеи иреспубликэ фестивалъ-зэнэкъокъу чэпыогум и 4-м апэрэу Мыекъуапэ ичыкIуагъ. Ащ хэлэжъагъэх тиреспубликэ ирайонхэм, цэм хэшыкIыгъэ продукцияер кыдэзыгъэкIыр IофиIапIэхэм ялыкIохэр, предпринимательхэр, фермерхэр ыкIи унэ хъызмэтиIапIэ зилэхэр.

Мы фестивалыр зэхашэныр зигукъэкIыр журналистэу Лыхэсэ Светлан ары. Ащ кызыриIуагъэмкIэ, АР-м и Президентэу ТхакIушынэ Ас-

фестиваль-зэнэкъокъур фытегъэпсыхагъэу щыт.

ИжыкIэ къуаджэ пэпчъ къоеихыным фэкъулэ бзылфыгъэ Iэпэласэхэр адэсыгъэх.

лъанрэ Премьер-министрэу КъумпIыл Муратрэ яIэпыIэгъукIэ апэрэу Iофтхьабзэр тиреспубликэ шыкIуагъ. Адыгэ къуаер Урысыем имызакъоу, нэмыкI хэгъэгухэми ащызлъашIэ ыкIи специалистхэм зэралыгъэу дунаим къое лъэпкъ минигIум ехъоу щашыIрэм адыгэ къуаер идэгъугъэкIэ апэрэхэм ащыщ. Арышъ, ижыкIэ кыщегъэжъагъэу адыгэ къуаеи мэхьанэу ратыштыгъэм непи кышшымыкIэу ичыкIэгъэ уасэр фашIы, кыткIэхъухьэрэ ныбжыкIэхэм адыгэхэм яшэн-хэбзэ дахэхэр лъагъэкIотэнхэм

Ахэм «Къуаеи игуашэкIэ» яджэщтыгъэх. Хьалыгъумрэ къуаеи егъашIэми адыгэхэм яшхыныгъоу щыт. Адыгэ къое закъор ары бгъэжъэн плъэкIырэр ыкIи ащ шхыныгъо зэфэшъхьафыбэ хашIыкI. ХьакIэу Адыгеим кьеблагъэхэрэр апэрэу кызыкIэупчIэхэрэр зилэшIугъэкIэ злъашIэгъэ адыгэ къуаер ары. Къыхгъэщыгъэн фае адыгэ къуаеи ипромышленнэ кыдэгъэкIын апэ дэдэ кIэщакIо фэхъугъэр ЦунтIыжъэ Мадинэу зэрэщытIыр. Ащ ифэшъошэ уасэ фэшIыгъэн фае.

Лениным ыцIэкIэ щыт гуп-

чэм къуаеи ифестиваль-зэнэкъокъоу шыкIуагъэм адыгэхэм ямызакъоу, лъэпкъ зэфэшъхьафхэм къахэкIыгъэхэри кьекIоллагъэх. Район пэпчъ къарыкIыгъэ лIыкIохэм «Лъэпкъ шагу» зIухыгъэхэр къагъэхьазыргъэх, хьакIэу фестивалым кьекIоллагъэхэр ахэм къарагъэблагъэхзэ, адыгэ къуаер зэрэрахырэр къафалотат. Нэрылъэгъоу а чыпIэм къуаер щырахызэ, ащ

илэшIугъэ зыфэдэр аулпъэкIугъ. Джащ фэдэу адыгэ къуаеи хашыкIыгъэ къояжъэр, хьалыжъожъыер, хьаку-хьалыжъор, нэмыкIхэри «Лъэпкъ шагу» пэпчъ шаупщэрыхыгъэх. Къыхгъэщыгъэн фае ижыкIэ адыгэхэм ашIыштыгъэ шхыныгъо зэфэшъхьафхэр яланхэм зэралыгъэр. Натрыф фыжым ыкIи фыгум ахэшIыкIыгъэ пIастэу къое гъэгъугъэр зыхэлъыгъэр, лыщыпсыр хьакIэхэм апагъохыгъэх.

Зэнэкъокъу шIыкIэм тетэу кIогъэ фестивалым лъыпIэгъэ жюрим хэтыгъэх зэхэщакIоу Лыхэсэ Светланэ, АР-м мэкъумэщымкIэ и Министерствэ ипащэ игуадзэу ХьапэкIэ Аслъан, Адыгэ къэралыгъо университетым и Лъэпкъ факультет икIэлэегъаджэу Унэрэкъо Мирэ, нэмыкIхэри. Адыгэ къуаеи ихэхын нахь фытегъэпсыхагъэхэм ыкIи «Лъэпкъ шагу» нахь гъэшIэгъонэу къэзыгъэ-

лъэгъуагъэхэм жюрим хэтхэм осэшIу афашIыгъ. Джащ фэдэу ижыкIэ адыгэхэр зыщыпсэуштыгъэх чыиф унэ цIыкIухэр «Лъэпкъ шагу» ащыплэгъуштыгъэх. Районхэм къарыкIыгъэхэм лъэпкъ шъуашэхэр ащыгъэху ордэхэр къаIуагъэх ыкIи къэшIуагъэх.

Анахь дэгъухэм якыыхэын жюрим хэтхэм кыины къащыхъуштыгъэми, зэнэкъокъум зэфэхьысыжъ гъэнэфагъэхэр фашIыгъэх. Адыгэ къуаеи ихынкIэ анахь шIухьафтын лъапIэр фагъэшъошагъ ыкIи

ятIонэрэр — Теуцожъ районым кыкIыгъэ Делэкъо Фатимэ, ящэнэрэ чыпIэр Красногвардейскэ районым щыщэу ШхьэкIэкъо Эммэ афагъэшъошагъэх.

Муниципалнэ гъэпсыкIэ зилэ районхэм азыфагу шыкIогъэ зэнэкъокъоу «Лъэпкъ шагу анахь дэгъухэр» зыфилорэмкIи къахэщыгъэхэр агъэшIуагъэх. Ахэр ТэхутэмькIэ, Коцхьэблэ ыкIи Джэджэ районхэр арых.

*КИАРЭ Фатим,
ДАУТЭ Анжел.*

«Адыгэ къуаеи игуашэу» алыытагъ Шэуджэн районым кыкIыгъэ Хьагъур Марыет. Апэрэ чыпIэр — Адыгэбалэ щыщ КIэныбэ Сусаннэ,

*Сурэтхэр
тезыхыгъэр Iэшынэ
Аслъан.*

НыбжыкIэ Iэпэласэхэр

кЪыхэдгъэщынхэр типшъэрылъ шъхьал

КIэлэцIыкIоу Iэпэласэныгъэ зыхэлъхэм якъыхэгъэщын, ахэм зыкызылIахынэу амал ятыгъэныр пшъэрылъ шъхьалэу еджапIэхэм, кIэлэегъаджэхэм яIэхэм ащыщ. Тистудентхэр колледжым кызышычIэхэгъэхэ мафэм кышыублагъэу ащ тыналэ тет. Ахэр еджапIэм кычIахъэхэ зыхъукIэ ушэтынхэм къадыхэлъытэгъэ тестэу ашIыхэрэм такыпкырыкIызэ, художественнэ кружок зэфэшъхьафхэр, спортивнэ секциехэр, кIэлэегъаджэхэм ушэтынхэр зыщашIырэ лабораториехэр зэхэтэх. КIэлэегъаджэр цыфхэм ахэт зэпыт, арышъ, ригъаджэхэрэм апашъхьы, студентхэм ахэтми, ны-тыхэм адэгущыIэм зэрэекIощтыр ышIэн фае. Ащи тистудентхэр фэтэгъасэх.

Патриотизмагъэ ахэлъхэгъэным фытегъэпсыхъэгъэ Iофтхьабзэхэри колледжым мымакIэу шызэхэтэх. Студентэу кычIахъэхэрэ пстэу-мэ апэу Андырхъое Хъусен имузееу Хьакурынхъаблэ дэтым тэтэх, кызыкIожъхэкIэ кьалъэгъугъэм еплъыкIэу фырылэр сочинениехэмкIэ кыраIотыкIыжьы. Мы илъэсым ижъоныгъокIэ мазэ лIыхъужьыр зыщыфэхыгъэ селоу Дьяково (Украинэм) шылагъэх. Апэрэ ыкIи ятIонэрэ курсхэм арыс студентхэр сочинение зэнэкъокъоу «Из дней сегодняшних в сороковые» зыфиIорэм хэлэжъагъэх. Ахэм ятворческэ IофшIагъэхэм ащыщхэр гъэзетхэм кыыхаутыгъэх.

Еджэным нахь пышэгъэнхэм, общественнэ Iофхэм нахь чанэу ахэгъэлэжъэгъэнхэм фэшI группэхэр зэтэгъэнэкъокъух. Ащ фэдэу теклоныгъэр кыдэ-зыхыгъэр мэкъуогъу мазэм ЦIэмэкъалэ ыкIи Анапэ ащылагъ, Андырхъуае ыцIэ зыхьырэ къухъэмкIэ хым тетыгъ, ащ иэкипаж концерт кыфатыгъ, нэпэеплъ шIухъафтын цыкIухэр кьафашIыгъ. Студентхэр колледжым чIэсыфэ Iэпэласэныгъэу хэлъыр кыыхэгъэщыгъэныр пшъэрылъ шъхьалэу зыфэдгъэуцужыкхэрэм ащыщ.

ШIэныгъэу зэрагъэгъотыгъэхэр студентхэм практикэм зэрэщагъэфедэхэрэм ащыщхэр щысэу кьэтхьыных. Я 4-рэ курсым ис студентхэм Мыекъуапэ игурыт еджапIэу N 9-м практикэр зэрэщакIурэм сылбыллагъ. Апэрэ мафэм кышыублагъэу ошIэ-дэмышIэ Iоф кьэхъумэ сабийхэр зэрэекIощтхэр арагъашIэ. Сиренэр кыхэнагъ шъхьае кIэлэцIыкIухэм ащыщ ралорэр ышIэнэу фаеп, зэпымыоу мэгы, янэ еджэ. ЗэкIэри чIэкIыхи ежэ изакъоу кьэнагъ. Къэхушщым сэри сылбэллэ. Тистуденткэ кыгъэгъэжы, машIо кьэхъугъэу, чэтIу цыкIур кыхэмыкIыжышъоу, IэпыIэгъу фэхъунхэ фаеу кырылуагъ. КIэлэцIыкIум ынэпсхэр псынIкIэу «кьэгъушъыхи» чэтIур машIом кыхихыжыкхынэу кIуагъ. Студенткэм хэкIыпIэ кыгъотын зэрилъэкIыгъэр ары кыхэгъэщымэ сшIоигъор.

Джыри нэмыкI щыс. Гимна-

зиеу N 22-м ия 2-рэ класс урок щэкIо. «КIымэфэ мэзым» ехьылIагъагъ урокыр. Материалэу хъазырым кыххэпхы-зэ шьолъыр зэфэшъхьафхэр тхьапэм тебгъэпкIэнхэ фае. КIэлэеджэкIо 24-мэ ясурэтхэр зэкIэри зэфэдэ хъугъэх пIоми хъущт. Шъхьадж зрегугъугъэр ары зэрэзетекIыхэрэр. Ащыщ горэм кьутамэм осыр зэрэтелъыр кыгъэлъагъоу тхылыпIэ фыжыым хибзыкIи тыригъэпкIагъ. Тистуденткэ ар псынIкIэу кыыхигъэщыгъ, творческэ екIоллакIэ кызырэфигъотыгъэр кылуагъ. Ащ фэдэ Iэпэласэныгъэ якIалэ хэлъыми ны-тыхэр егуцафэщтыгъэхэп. Нэужым кIэлэцIыкIур художественнэ еджапIэм чIэхъагъ.

Мыхэр щысэу кызыкIэсхыгъэхэр шъори кыжъугурылогъэн фае. КIэлэцIыкIур еджапIэм зычIахъэкIэ апэрэ мафэхэм Iэпэласэныгъэу хэлъыр кыхэбгъэщыным, ащ фэдэхэм хэхъоныгъэ ашIыным фэшI IэпыIэгъу яптыным мэхъанэшо яI. А зэпстэуми тистудентхэр афэтэгъасэх.

Колледжыр кызыухыхэрэм апае илъэс кьэс зэхэтцэрэ зэнэкъокъухэм кIэлэегъаджэ коллективым Iофэу ышIагъэр дэгъоу кьашэлъагъо. ЕджапIэм е нэмыкIэу гъэсэныгъэм епхыгъэ учредением кэкIощт уахътэм теплъэу илэщтыр кызыщагъэлъагъохэрэр зэкIэми анахь гъэшIэгъоных. Моделэу кьагъэхъазырыгъэхэм видео кьэгъэлъэгъонхэр ягъусэжыых.

Научнэ конференциеу колледжым е Адыгэ кьэралыгъо университетым ащызэхашэхэрэм, колледжым икIэлэегъаджэхэм яконференциехэм студентхэр чанэу ахэлажэх. Илъэс кьэс зэхашэрэ кIэлэегъаджэ еджэнхэм ащыщэу 4-р лъэхъаным диштэрэ зэхъокIыныгъэу гъэсэныгъэм фэхъухэрэм апае специалистхэр зэрэгъэхъазырыгъэштхэм фэгъэхьыгъ.

Аужырэ сборникым колледжым ыкIи еджапIэхэм якIэлэегъаджэхэм, студентхэри ахэтхэу, шыкIэу ыкIи технологиу аушэтыгъэхэр кызышыгъэлъэгъогъэ статья 80 кыдэхъагъ. КIэлэу кьэпIон зыхъукIэ, профессионализмэгъэшхо зыхэлъ кIэлэегъаджэ коллективыр щыIэныгъэм пшъэрылъэу кыгъэуцухэрэм адиштэрэ кадрэхэр кьэгъэхъазырыгъэнхэм дэлажэ. Ау, гухэкIыми, зэпстэури тэ кьытэлъытыгъэп. Илъэс кьэс кIэлэегъаджэ сэнэхъатым уасэу фашIырэм кыцэкIэ. Апшъэрэ ыкIи гурыт профессиональнэ еджапIэхэм зэнэкъокъу ямыIэу аштэх.

Кьэралыгъом кIэлэегъаджэ сэнэхъатым, ар кыхэзыхыгъэм лэжъапкIэу иIэм зэрэфыщтыр зэблимыхъоу зыпари зэхъокIыштэп. КIэлэегъаджэм, врачым ялэжъапкIэ сомэ 4600-у, водителым е сварщикым сомэ мини 10 — 15 кыратыштэу кызышилорэ мэкъэгъIум узеджэкIэ гур мэузы. Мы сэнэхъатым уасэу иIэр кыдэкIо-еным тыщгугъы. Непэ лэжъапкIэу кIэлэегъаджэм кы-

ратырэр зэрэмакIэр мыгъэрэзэу сэ шъхьэкIэ сэлъытэ. Сыда Москва е Свердловскэ дэс кIэлэегъаджэм Адыгеим исым нахь нахьыбэ кьылэжыын зыкIыфаер? Ащ фэдэ екIоллакIэм кIэлэегъаджэ сообществэр зэхэгъэтэкъу. ЕджапIэхэр «жы мэхъух». НыбжыкIэ кадрэхэу, Iэпэласэныгъи чаныгъи зыхэлъхэм ялэжъапкIэ афимыкIу зыхъукIэ, IокIыжыых. Тиколледж кьэзыухыгъабэхэм ауштэу ашIыгъ. Я XIX-рэ лIэшIэгъум ия 80-рэ илъэсхэм народнэ хозяйствэм, гурытымкIэ лытагъэу, кышчалэжыырэм ипроцент 241,8-рэ фэдиз кIэлэегъаджэм кыгъахъэщтыгъэр, я XX-рэ лIэшIэгъум ия 40-рэ илъэсхэм ар проценти 100-м нэсыгъ, иаужыр илъэсхэм процент 50-м нахьыбэжыгъэп. ЛэжъапкIэм итынIкIэ нэмыкI шыкIэ тызытехъагъэр илъэс хъугъэ нахьмышIэми, Iофхэр нахьышIу хъугъэу пIон плъэкIыштэп.

ЕджапIэмрэ обществэмрэ зэпыпчынхэ умылъякIынэу зэпхыгъэх. Зэреджагъэм елъытыгъэу обществэр мэпсэу. Непэ кIэлэегъаджэм иIофхэм язытет уналэ темыздэмэ, чIэнэгъэ инхэр пшIынхэкIэ шынагъо. КIэлэегъаджэр сыдигъокIи хабзэм кIэгъэкъонышхоу, лъэпсэ инэу иIагъ. Лъапсэр кIодымэ, унэри зэхэо.

АЦУМЫЖЪ Казбек.

Адыгэ республикэ кIэлэегъаджэ колледжэу Андырхъуае ыцIэ зыхьы-рэм ипаш.

«Ахэр уищыIэныгъэ щыщ мэхъух»

ЩыIэныгъэм бэрэ кышыыхэкIы ежэ цыфым ышIэмэ шIоигъоу, нахь зыфэщагъэм Iоф римышIэу, кыратыгъэм езэгъэу, ау ежэ сэнау-ратыгъэу хэлъым, ипшъэдэкIыжэ кызырэгъурылорэм елъытыгъэу а IофшIэныр дэгъоу ыгъэпакIэу. Ащ фэд АдыгэкъалэкIэ гурыт еджапIэу N 1-м урысыбзэмкIэ щезыгъаджэхэу Жэнэ Нэфсэт кьехъулагъэри. Илъэси 10-кIэ узэкIэлэбэжыымэ, Адыгэ кьэралыгъо университетым адыгабзэмрэ литературэмрэ ыкIи урысыбзэмрэ литературэмрэ ригъэдженхэу сэнэхъат щызэригъэгъотыгъ. Адыгабзэм нахь фэщэгъагъ, ау урысыбзэ урокхэр арыти щыIэхэр, кыратыгъэх.

УрысыбзэмкIэ, адыгабзэмкIэ, ермэлыбзэмкIэ, урымыбзэмкIэ ыкIи кьэндзэлыбзэмкIэ езыгъаджэхэрэм азыфагу шыкIогъэ зэнэкъокъум Нэфсэт дэгъумэ ащыщэу кышыыхагъэщыгъ ыкIи дипломрэ уасэ зилэ шIухъафтынрэ кышыратыгъ.

Республикэм адыгабзэмкIэ щезыгъаджэу Жэнэ Сулэ зымышIэрэ исэпIоми сыхэкъонэп. АдыгабзэмкIэ методист Iэпэласэм егъэдженымкIэ IэпыIэгъоу зэхигъэуцагъэхэр зымыгъэфедэрэ кIэлэегъаджэ уIукIэщтэп.

— Жэнэ Сулэ сятэжэ, — еIо Нэфсэт.

сэт. — Ащ ишъхьэгъусэу, сянэжъэу ФатIимэти кIэлэегъаджэагъ. Ахэм си-цыкIугъом кышгъэгъагъэу сакIырыплъыщтыгъ, сяхъуапсэщтыгъ. Арын фае адыгабзэм нахь сыфэщагъэу зыкIышытыгъэр.

СиIофшIэн урысыбзэмрэ литературэмрэ кIэлэегъаджэу езгъэжыагъ. ЕджапIэм цыф гъэшIэгъонхэр кыратэгъэблагъэхэу, пчыхъэзэхъэхэр щызэхашэхэу щытыти, тарихьымкIэ кIэлэегъаджэу Анаида Джамбулаевамрэ сэрырэ ащ фэдэ Iофтхьабзэм тыфагъэзэгъагъ. Ащ усаIоу Лыхъэс Мухъдинэ кьедгъэблэгъэгъагъ. АдыгабзэкIэ зетшагъэ, дэгъоу кIогъагъэ.

Пчыхъэзэхъэужым директорым езыгъэжъэгъэкIэ кIэлэегъаджэм кырылогъагъ адыгабзэмкIэ кIэлэегъаджэ дэгъу хъун зэрилъэкIыштыр.

— КIэлэегъаджэ сэнэхъатым ехьыллагъэу упчIэу естыгъэм иджэуапэу Нэфсэт кьелуатэ:

КIэлэегъаджэ сэнэхъатым уасэу иIэр Iоф пшIэ зыхъукIэ кыбгурэIо. Шыпкьэ, уахътэм елъытыгъэу гъэсэныгъэм мэхъанэу иIэми зызэблэхъу. Ау сыдигъуи кIэлэегъаджэм лэжъэпкIэшхо иIагъэп, непи иIэп. Ау ащ емылбытыгъэу иIофшIэн шIу елэгъу. КIэлэцIыкIухэм уахэт зыхъукIэ, шIу олэгъгъух, узыIапашэ, ахэр уищыIэныгъэ шыщ мэхъух. Сабый пэпчэ иамал зэфэшъхьафы.

КIэлэеджакIом шIэныгъэшхо зэригъэгъотын ымылъякIырэм, цыфыгъэ хэлъэу кьэтэджымэ ары анахь мэхъанэ зилэр.

— **Мы аужырэ уахътэм еджапIэм пIуныгъэ Iоф зэримыхъэми хъунэу, шIэныгъэ гъотыпIэ закъоу щытэу еплъыкIэхэр Урысыем кышчекIокIых. Ащ о сыдэуцтэу уеплъыра?** — сеупчIы кIэлэегъаджэм.

— Сэ сишIошIыкIэ еджапIэм пIуныгъэмкIэ Совет хабзэм игъом Iофэу ышIэщтыгъэм кышыкIагъэп. Ар тэ тиеджапIэ ехьыллагъэу ары.

Арышъ, еджапIэр пIуныгъэм пылбэпIоныр тэрэзэп. Шыпкьэ, обществэм зэхъокIыныгъэу щыхъугъэхэр пIуныгъэм иIофи кыхэхъагъэх, ау Iофым кышыкIагъэп, еджапIэр пIуныгъэм игупчэу кьэнэжы.

Мыгъэ сэ я 9-рэ классым сырипаш. Адыгэ класс сиIэр. Шыпкьэ, адыгэ классхэр еджэнымкIэ нахь хьыбэих, еджэныр зикIасэр бэп. Ау цыфыгъэ хэлъэу, шыпкьагъэ иIэу ныбжыкIэр пIугъэным имэхъанэ сыдигъуи кышыкIэщтэп.

— **УрысыбзэмкIэ ЕГЭ-р шIокI зымыIэ ушэтынэу щыт. Сыдэуцтэу ащ уеплъыра?**

— ЕГЭ-м дэгъуи дэий хэт. КIэлэегъаджэхэмкIэ ар Iоф кызырэкIоу щытэп. ЕгIани я 10 — 11-рэ классхэм урысыбзэмкIэ зы урок нахьыбэ зэрымIэр кьыдэплъытэмэ, Iофыр зэрымпысынIкIэр кыбгурэIо. Ау нытыхэмкIи кIэлэеджакIохэмкIи ащ дэгъугъэ хэмылэу щытэп. Джы ЕГЭ-м икIэуххэмкIэ узыфэе апшъэрэ еджапIэм учIэхъан плъэкIышт.

СИХЪУ Гоцнагъу.

Адыгэ кьалэ дэт гу-
рыт еджанлэу N 1-м адыга-
бзэмрэ литературэмрэкІэ икІэ-
лэегъаджэу Блэгъожь Мариет
мы ильэсыр илофшлэнкІэ мафэу плъы-
тэн плъэкІышт. Республикэ зэнэкъокъоу
«Ильэсым икІэлэегъаджэ» зыфиІорэм хэлэ-
жыагъ ыкІи «Сабыйхэм сыгу ясэты» зыцІэ
лэныкыомкІэ анахь дэгъоу кыыхагъэцыгъ.
Джы мы мафэхэм Адыгэ Республикэм гъэсэ-
ныгъэмрэ шІэныгъэмрэкІэ и Министерствэ
зэхицэгъэ заочнэ зэнэкъокъум зыхэлэ-
жыэм, анахь баллыбэ изыгъэкъугъэ
апэрэ нэбгырицмэ ахэфагъ.
А хуэгъэ-шІагъэхэр арых Ма-
риет сылукІэнэу зыкІэ-
хуэгъэр.

Литературэ урокхэми ащ
ишІуагъэкІэ нахь кІэлэеджэ-
кІуабэмэ а зы уахътэм Іоф
ащыдэпшІэнэу амал уилэ мэхъу.
ТитхэкІо цІрыІохэм сакы-
тегушыІэ хъумэ, ясурэтхэр эк-
раным кытыресэгъаджэ, бе-
седэхэр зэхасцэхэми сэгъфе-
дэ ыкІи текстыр зэхэтфы хъу-
мэ, лъэшэу ишІуагъэ кысэкІы.
Ащ фэдэу я 10-рэ «б» клас-
сым проектнэ ІофшІэн шызэ-
хэсцэгъагъ. Ар нарт эпосым
фэгъэхыгъагъ. Классыр куп
заулэу згошыгъэ. Зыхэм бзы-
лфыгъэ образхэм Іоф ада-
шлагъ, ятІонэрэхэм — хуль-
фыгъэ образхэм, ящэнэрэ-
хэм — нартхэм япыеу кыты-
рэ образхэм, аплІэнэрэхэм —

бзэмрэ ащызэсэпхых ыкІи
ащызэсэгъапшэх, хысап уро-
кым еспхэуи кыыхэкІы.
Адыгабзэр адыгэ кІэлэцІы-
кІухэм анахь дэгъоу кыагуры-
Іоу ыкІи тхэхэу урысхэм кы-
хэкІы. Мыадыгэхэми, адыга-
бзэр нахь зыпэблэгъэ, нахь
шІу зылъэгъурэ кІэлэцІыкІу-
хэр нахьыбэ зэрэсшІыщтым
сыпылт.

КІэлэегъаджэм внекласснэ
ІофшІэнхэм мэхъанэшхо аре-
ты. ТхакІохэм афэгъэхыгъэ
пчыхъзэхыхъэхэм, проект Іоф-
шІэнхэм, кІалэхэм шэн-хэбзэ
дахэхэр ахэзылхъэрэ Іоф-
тхъабзэхэм язэхэщэн ренэу
пылт. КІэлэцІыкІухэм лъэшэу

ШІЭНЫГЪЭМ ИНЭФ ХЕЩЭХ

— СицІыкІугъом кыше-
гъэжыагъэу жэрыІо народнэ
творчествэр сикІас. Нарт эпос-
ым игероуе Адыиф анахь
сыгу рихьырэмэ ашыщ. Ащ
пылт тарихэмэ ашыщэу сыгу
исыубытагъэр Адыиф ылэпэ
фабэмэ кыапыкІыр нэфым-
кІэ ишъхъэгъусэ кыушъхъэ
тІуакІэм димыгъафэу кыызэ-
ренигъэсыжыщтыгъэр ары.

Ины сыхъуи сэнэхъат кы-
хэсы зэхъум, сыгу къэкІы-
жыгъ Адыифэу зылэ нэ-
фынэр кыпихыщтыгъэм,
ишъхъэгъусэ кырыкІощтыр
зэрэпхыгъагъэр. Джащ фэз-
гъэдагъ кІэлэегъаджэ сэнэхъа-
тэу нэфынэр, фэбагъэр, шІэ-
ныгъэр кІэлэцІыкІухэм язы-
тырэр.

КІэлэегъаджэм дунаим кы-
техъогъэ цІыф цыкІур шы-
Іэныгъэ нэфым хещэ, гъогу тэ-
рзэ тырещэ. Ащ кІэлэцІыкІухэр
ригъэджэрэ закъоп, ахэр еплух,
елъжыых.

Сызыщанлугъэ унагъом ха-
бзэу илъыр лъызгъэкІуати,
ащ тетэу сэри кІэлэегъаджэ
сэнэхъатыр кыхэсхыгъ ыкІи
сигуапэу сырэлэжэ.

Мариет КІыкІмэ япхъу. Мы
лакъом шыщыбэмэ кІэлэегъа-
джэ сэнэхъатыр кыыхахыгъ.
Мариет яни, янэшыри, янэжъ
ыши кІэлэегъаджэ сэнэхъатым
рылэжыагъэх. Джыри рыла-
жэхэрэр ахэтых.

— Сиапэрэ кІэлэегъаджэу
Хъунэго Ерэджыбэ ыпхъоу
Нуриет ренэу шысэ тесхымэ
сшІоигъоу сыкІырыплъы-
щтыгъ, — еІо сигуыцІэгъу.

А зэпстэуми яшІуагъэ кыэ-
кІуагъ Мариет исэнэхъат кы-
фэклонымкІэ. Я 9-рэ классым
ыуж Адыгэ кыралыгъо кІэ-
лэегъаджэ училищым чІэ-
хъагъ, етІанэ Адыгэ кыралы-
гъо университетыр кыуухы-

жыгъ. Джы ильэс 16 хуэгъэу
шІу ылъэгъурэ сэнэхъатым-
кІэ Іоф ешІэ. Унагъо иІ, ыкІо
я 10-рэ классым щеджэ, ипшъа-
шъэ я 7-м ис.

— КІэлэеджакІохэм шІэ-
ныгъэ куухэр агъотынхэм
икъэкІуапІэмэ сяусзэ, си-
ІофшІэн зэхэсэщэ, — еІо
кІэлэегъаджэм. — АщкІэ лъэ-
шэу ІэпыІэгъу кысфэхъу
адыгабзэмкІэ ыкІи лите-
ратурэмкІэ программэхэу
М. Блэгъожьым, Р. Индры-
сэм, М. Мамыим, А. Шъхъэ-
лахъом, А. Шъаукъом зэха-
гъэуцагъэхэр. Джащ фэдэу
сэгъэфедэх Шъхъэлэхъо Абу
ипроектэу адыгэ литерату-
рэмкІэ «Гурыт общеобра-
зовательнэ еджаплэм икъэ-
ралыгъо стандарт» зыфиІо-
рэр, Ю. Тхьаркыуахъом,
Б. Бырсырым ыкІи Р. Гъу-
кІэлІым яІофшІагъэу «Гъэ-
сэныгъэ-егъэджэнымкІэ кыэ-
ралыгъо стандарт» зыфиІо-
рэр ыкІи нэмыкІхэр.

Мы аужырэ ильэс 20-м
шыІэныгъэм зэхъокІыныгъэу
хэхъухагъэхэм нэмыкІ цІыф
лъэпкъхэм афэдэу адыгэхэми
ялэпкъ зэхашІэ, ягулыгъэ
хэпшІыкІэу зыкырагъэлэ-
тыгъ. Ахэм яшІуагъэ кыкІуагъ
лъэпкъым итарихъ, икультура
куоу зэгъэшІэгъэнымкІэ, ду-
ховнэ кІэн баеу лІэшІэгъу пчъа-
гъэмэ кыакІоцІ адыгэмэ зІуа-
гъэкІагъэр угъоижыгъэным-
кІэ, адыгабзэмрэ адыгэ лите-
ратурэмрэ язэгъэшІэн ифэ-
шъошэ чІыплэ шыІэныгъэм
щиубытынымкІэ.

— Адыгэ Республикэм шы-
псэурэ лъэпкъхэм абзэхэм
яхыплэгъэ законыр Іэубыты-
плэ сшІызэ, лъэпкъым ыбзэ
изгъэшІэн ыкІи икыоу игъэ-
федэн ныбжыкІэхэм ахэс-
лъхъаным сыпылт, — кыІуатэ

Мариет. — Адыгэ кІэлэцІы-
кІухэм яныдэльфыбзэ шІу
альэгъуным, рыгушхонхэм,
тимылъэпкъэгъухэу адыга-
бзэр зэзыгъашІэхэрэр ащ
нахь фэчэфынхэм пае амал
зэфэшъхъафхэр сэгъэфедэх,
Іофтхъбзэ гъэнэфагъэхэр зэ-
хэсэщэх.

Ильэс пчъагъэу Мариет Іоф
зишІэрэм кыкІоцІ исэнэхъат-
кІэ опыт гъэнэфагъэ иІэ хуэгъэ.
Ыпэрэ урокыр ыужырэм фэ-
мыдэным ренэу ыналэ тет, ащ
пае нэрылэгъу ІэпыІэгъухэр
егъэхъазырых, ІофшІэн зэфэ-
шъхъафхэр зытет карточкэхэр
ешІых. КІалэхэм амалэу яІэм
елыгыгъэу зэтефыгъэу грам-
матическэ таблицэхэр, схемэ-
хэр егъэфедэх, технологиякІэ-
хэр ІэпыІэгъу кызыфегъэ-
хъух. Ежъ-ежырэу ищыкІэ-
гъэ зэфэхъысыжъхэр ашІын-
хэу кІэлэеджакІохэр урокым
щегъасэх. КІэлэеджакІохэм
жэбзэ зэгъэфагъэ алулыным,
тэрэзтхэныр аІекІэлъыным,
ахэм шІэныгъакІэхэр икыоу
ягъэгъотыгъэнхэм апае шы-
кІэ зэфэшъхъафэу шыІэхэр
егъэфедэх.

— Адыгабзэм ыкІи ли-
тературэм иурокхэм
сыдэуицтэу инновационнэ
технологиякІэхэр ащыб-
гъэфедэцтхэ? — сеуп-
чІы сигуыцІэгъу.

— Ахэм яшІуагъэкІэ уро-
кым нахьыбэ шыпшІэн олъэ-
кІы, — еІо кІэлэегъаджэм. —
Адыгабзэм иурокхэм экраныр
ащыбгъэфедэмэ, ІофшІэнэу
ащызэшІопхын плъэкІыщтыр
бэ. Шъхъэхыгъэ урокэу пчъэ-
гъацІэхэмкІэ сшІыгъагъэм а зы
уахътэм нэбгырищым доскэм
пчъэгъацІэхэр падежхэмкІэ
кышчызэрахъокІыгъэх, нэбгы-
рэ заулэхэм карточкэхэм Іоф
адашлагъ, адрэ кыэнагъэхэм
экраныр кызыфагъэфедэ,
гушыІэухыгъэхэм пчъэгъа-
цІэхэр ахагъэуцожыгъэх. Зэ-
фэхъысыжэ урокхэми экра-
ныр дэгъоу ащыбгъэфедэн
олъэкІы.

нартхэм яшыхэм, ятфэнэрэ-
хэр лъэтегъэуцон изэхэгъэу-
цон адэлэжыагъэх. КІалэхэм
нарт эпосым фэгъэхыгъэ кыэ-
бархэр, докладхэр кыагъэхъа-
зырыгъэх. Проект ІофшІэным
зэфэхъысыжъэу иІагъ лъэте-
гъэуцор. Проектым сэ Іоф зэ-
рэдасшІэрэм нэмыкІэу, кІэлэ-
еджакІохэми темэ гъэнэфа-
гъэхэмкІэ ахэр зэхагъэуцон-
хэу ясэты. КІалэхэр зэнэкъо-
кыхъэзэ ахэр кыызэхагъэуцох.
Нэужым кІэлэеджакІомэ яІоф-
шІагъэ зэрэклассэу зэхафы-
жы ыкІи шыкІагъэу иІэхэр
агъэтэрэзыжыых. Ащ фэдэ
ІофшІэнхэр ахэм лъэшэу ашІо-
гъэшІэгъоных, ягуапэу зафа-
гъэхъазыры.

— Мы аужырэ ильэсхэм
адыгабзэр зыІуль кІэлэ-
еджакІохэри ащ зыпари
хэзымышІыкІыхэрэри зэ-
хэсхэу рагъаджэх. Ащ
фэдэ егъэдэжакІэр кІэлэ-
егъаджэхэмкІэ зэрэкы-
ныр гурыІогъуаеп. О
пшъхъэкІэ ащ сыдэу-
ицтэу уеплъыра?

— Адыгабзэр зымышІэрэ
кІэлэцІыкІухэм ябгъэшІэныр
псынклэгъоп, ау лъэшэу гъэ-
шІэгъоных. АмышІэрэ бзэр
зэрагъэшІэныр псынклэ кыа-
щыхъунэу шІыкІэ зэфэшъхъа-
фхэр згъэфедэхэзэ сиурокхэр
зэхэсэщэх. ЗэрагъэшІэрэ ма-
кыэхэр тэрэзэу кыаІонхэм лъэ-
шэу сынаІэ тесэгъэты. Бэрэ
кыыхэкІы макъэхэр, гушыІэ-
хэр кыасІохэмэ, кыкІязгъэ-
ІотыкІыжъэу. Урокым иегъэ-
жаплэм агу дэгъоу раубы-
тэным пае ренэу кІалэхэм
адыгабзэкІэ кыасэгъэлъытэ.
Мазэхэм ацІэхэр, тхъамафэм
имафэхэр зэхамыгъэкІуакІэу
ашІэнхэм пае урок кыэс агу
кыэсэгъэкІыжыых. Пкъыгъо
зэфэшъхъафхэм ацІэхэр нахь
дэгъоу кыагурыІонхэм пае су-
рэтхэр ясэгъэшІыхэшъ, ахэм
ацІэхэр, кыарыкІыхэрэр ады-
габзэкІэ атырясэгъатхэ. Си-
урокхэм урысыбзэмрэ адыга-

шІу альэгъурэ литературнэ
викторинэхэр, усэхэм якъе-
джэнкІэ Іофтхъабзэхэр кыеугу-
пшысых ыкІи зэхэщэх. Пшы-
сэхэм атыхыгъэ зыкыэшІынхэр,
сэмэркыэхэр, кІэлэеджакІо-
хэм ящыІэныгъэ кыыхэхыгъэ
кыэбар щхэнхэр, тхакІохэм
кыаІогъэ гушыІэ шэрыохэр,
гушыІэжъхэр ренэу егъэфе-
дэх. Ахэр кІэлэцІыкІухэм агу
рехых ыкІи ащ фэдэ Іофтхъа-
бзэхэм ашІуабэ дашІэу яжэх.

— УлофшІэнкІэ узы-
гъэгъумэкІыр цыІа?

— Адыгабзэм изэгъэшІэнкІэ
урокхэр нахь макІэ зэрэхъухэ-
рэм сегъэгъумэкІы. СыхъатишІІ
зэрылгыгъэ классхэм джы шы
нахьыбэ кыаратыжыырп. Сэ
сишІошІыкІэ, лъэпкъ зэха-
шІэ зилэ цІыфыр ащ ыгъэгъу-
макІын фае.

— УикІалэхэм уадэгъу-
ицІэ зыхъукІэ, сьд яІо-
рэр? Хэт фэдэ хуэхэмэ
пшІоигъу?

— Сэ пщырэ гуащэрэ сиІ,
ахэм сакІэрыс, ашъхъэ сыда-
гъасэ, сэри шъхъэклафэ афэ-
сэшІы. КІалэхэр тэ кыткІы-
рэпІыых, ныжъ-тыжъхэм ягъэ-
сэпэтхыдэ едІлух. Пшъашъэм
Айщэт ыцІ. Зэрэадыгэ пшъа-
шъэр, Іэдэб хэлъын зэрэфаер
есэІо.

— Цыфым сьд фэмы-
гъэгъуицтыр?

— Сэ цыфым «мыр егъа-
шІэми фэгъэгъушъуицтэп»
сІонэу сыщытэп, гужъ фэс-
шырп, сыгу хэкІыгъэри
кыыздесхъакІын слъэкІышт.

— Гуаицэм кІэрыс нысэр
ащ фэдэ мэхъужыы аІо.
Уигуаицэ сьд угу рихъэу
хэлъыр?

— Цыфым шІу кыдэхъумэ
шІоигъоу фэлъэІощт. Ар шэн
дэгъу.

— Мы ильэсым нахь
кыэкІоцт ильэсыр оркІэ
нахь дэгъу хъунэу,
уиунагъо удэтхъэнэу
пфэсэІо.

СИХЪУ Гошпагъу.

КІэлэегъэджэ пэрыт

Фатимэ 1973-рэ илъэсым Хьабэз къыщыхуыгъ. Адыгэ хабзэрэ намысрэ зыщызэ-рахьэрэ унагъу къызэры-хьухьагъэр. Ащ цы-фыгъу хэлъыр, ина-мыс, игушъбагъэ бэ-ымэ агъуэнфыгъ.

1988-рэ илъэсым гурыт еджапэр къы-ухи, Щэрджэскъалэ дэт педучилищым чІэ-хьагъ. ИлъэсиплІырэ ащ зыщеджэ нэуж икыоджэ гупсэ кыегъэзжы, пэублэ классхэм КІэлэегъэджэу Іоф ащиплэнэу регъажэ. Іоф ышІэзэ Фатимэ Къэрэщэ-Щэрджэс къэралы-гъо педуниверситетым ишІэ-ныгъэхэм ащыхегъаху. Ячылэ дэт еджапІэм илъэс 11 зыщэ-лэжэ нэуж, 2003-рэ илъэсым, Хьабэз дэт республикэ лицейм адыгабэзмрэ литературэмрэкІэ КІэлэегъэджэу лэжэныр шеуб-лэ, классым пащэ фашІы.

Исэнахъат къызэрэхихы-гъэмкІэ щысэ фэхьугъэхуэ Фа-тимэ ылыгъэрэ пэублэ клас-схэм ащезыгъэджэгъэ Шхъэ-гощ Аминэтрэ урысыбзэмкІэ икІэлэегъэджэу Даур Таиси-ерэ. Фатимэ ыгу къэкІыжы унэм зыкІожэ нэуж икІэлэегъа-джэхэм яшІыкІэ, языфэпакІэ, ягушылакІэ закыпишІыжыгъэ зэрэджэгуштыгъэр.

— КъытІэхьухьэхэрэ гъэ-

ПшъэдэкІыжыныгъэшхо зыпылъ Іофэу щытми, КІэлэегъэджэ сэнэхъатым уд-зыхьыхыныбэ хэлъ. Непэ КІэлэегъэджэм ипшъэрыл-хэм ахахьэрэр тхакІэрэ еджапІэрэ ягъэшІэгъэн къодыеп, къытІэхьухьэхэрэм гъэсэнэгъэ ягъэгъотыгъэныр, ежхэм шІэныгъэ къызІэкІагъэхъаным фэцгъээнхэр, ядунээепІыкІэ зэ-тегъэуцогъэныр, нэмыкІыби апшъэ къыдэфэ. Ежъ КІэлэ-егъэджэхэри аІэкІэлъ шІэныгъэмкІэ разэхуэ тІысыжхэрэп. Ахэри яшІэныгъэ зэрэхагъэхъоштым пылтых. ЯпредметхэмкІэ ушэтынхэр ашІых, ахэр утыкум къырал-хьэ, уаси агъоты. Джащ фэд къуаджэу Хьабэз дэт лицейм икІэлэегъэджэу Жьумай Фатимэ Мурадинэ ыпхьур.

сэгъэнхэм иамалхэм ащыщэу апэ изгъэшъырэр внекласснэ ІофшІэныр ары. Ащ дэжыым уахъгэ уиІ шІэныгъэм ишъэ-фыбэмэ ныбжыкІэхэр ащы-гъуазэ пшІынхуэ, зэрэбгъэджэ-рэ предметым нахъ куоу хэп-щэнхуэ. Ащ фэдэ ІофшІэнхэм еджэкІо цІыкІухэм язэхшІыкІ зырегъэушъомбгъу, щыІэны-гъэм фегъасэх.

А мурадхэр сигъуазэу сызэ-рэлэжэщтым сыдигъуи сы-пылъ. Сыд фэдэ предметкІи езыгъаджэрэм ипшъэрылъ къытІэхьухьэхэрэр ыгъэсэн-хэр, пстэури анахъу ар зыпшъэ къыдафэрэр ныдэлъфыбзэр, лэпкэ литературэрэ языгъэ-хьырэ КІэлэегъэджэхэр арэу сэлъытэ. НыбжыкІэхэр лэпкэ

хабзэм, намысым ипшалъэхэм арызагъэу зыгъасапхьэхэр тэ-ры. АщкІэ сабийхэм шапхъэ афэтшІыштхэри гъунэнч.

Къызыхьагъэхэ лэпкыыр шІу альэгъоу, нахьыжхэм уасэ афашІэу ныбжыкІэхэр егъасэ литературэм. ТитхакІохэм яІ-дэкъэчІэкІ нахьышІухэм яджэ-хэзэ, ахэм къагурэІо ижъ-ижыжыкІэ адыгэхэм хьакІэм хэбзэ хэыгъэ дызэрэхъуэ, на-хьыжым, бзылфыгъэм уасэ афашІэу, нахьыкІэхэм афэсакъ-хуэ къызэрэрыкІуагъэхэр. Та-рихышхо зІлэ тилъэпкэ лы-хъужыгъэ хэлъу, ащ ицІыф пэпчэ хэкум иухъумакоу зрэ-щытыр къахэщы адыгэ лите-ратурэм итхыгъэ анахъ дэ-гъухэм.

ТиІофшІагъэхэмкІэ тызыфэ-разуу тытІысыжырэп. Егъэ-джэн методикэм къыхэхьэрэ кІэ пстэури къызфэдгъэ-федзэ, къэралыгъом, республикэм къащы-рахьыжхэрэ Іофы-гъуакІэхэм чанэу ты-зэрэхэлэжэщтым тыпылъ. Типшъэ-рылъ иинагъэ, ащкІэ пшъэдэкІыжэу тІлэр зэхатшІэзэ тисэнэхъат ты-рэлажэ, — еІо Жьумай Фа-тимэ.

Фатимэ къызэриІуагъэу, ащ амалэу иІэмкІэ икъарыу ахэлъхъэ районым, хэкум ащырекІоКІырэ Іофыгъохэм. Іоф зишІэрэ илъэсхэм къакоцІ щытху тхылъхэр бэу къы-фагъэшъошагъэх. Джащ фэ-дэу ар чанэу хэлажэ тирес-публикэ щырекІоКІырэ «Сы-бзэ, сыпсэ, сидунай» зыфиІорэ зэнэкъокъум. ИкІэлэеджакІо-хэр сыдигъуи район, республи-кэ зэнэкъокъухэм ахэлажэх ыкІи апэрэ чІыпІэхэр къаща-хы. Лэпкыбзэхэм я Илъэс зэнэкъокъоу республикэм щы-кІуагъэмкІэ КъШЦР-м гъэсэн-гъэмрэ шІэныгъэмрэкІэ и Ми-нистерствэ щытху тхылъхэр зыфигъэшъошагъэхэм ащыщ Фатими.

Гъэхьагъэу тэлытэ 2008-рэ илъэсым Москва къыщыдэ-

кІырэ «Одаренные дети — бу-дущее России» зыфиІорэ эн-циклопедием ия 4-рэ къыдэ-кІыгъо Жьумай Фатимэ ыцІэ зэрэдэхьагъэр.

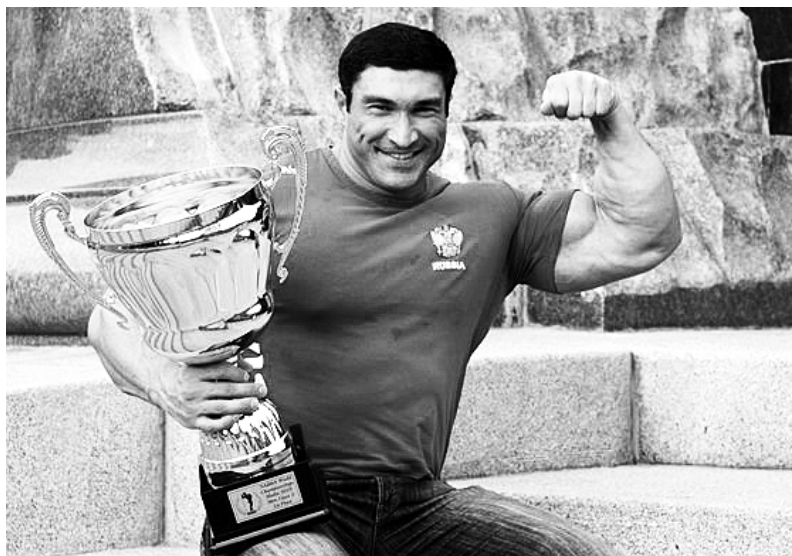
— КІэлэегъэджэ сэнэхъатэу къыхэхьыгъэм зы мафи сы-рыкІэгъоужыгъэп. Іофэу пшІэ-рэр псэкІэ къыхэхьыгъэмэ, ащ мафэ къэс гукъыдэхэрэ гу-шІуагъорэ къыпфихьэу шы-тын фае. Бзэр псынэпс къа-бзэу плыы хэтмэ, а сэнэхъатым бэ щыпфызэшІоКІыщтыр, — еІо Фатимэ.

КІэлэегъэджэр зыгъэгушхо-рэр ригъаджэхэрэм ягъэхъа-гъэхэр ары. Ащ ишыхъатэу Фа-тимэ арэгущо мыгъэ чІигъэ-кІыгъэхэм ащыщхэр апшъэрэ гъэсэнэгъэ зэрагъэгъотынуэ Москва дэт Лэпкыхэм язэ-къотыныгъэ и Урысые Универ-ситет, Московскэ энергетиче-скэ институтым, Урысые къэ-ралыгъо социальнэ универси-тетым зэрачІэхьагъэхэм.

ФатимэКІэ анахъ шхъаІэр къыхахырэ сэнэхъатыр арэп, ахэр псэ къабзэхуэ, культурэ-шхо ахэлъэу щыІэныгъэм, цІыфхэм зэрэхэтыштхэр ары.

КІэлэегъэджэм и МафэКІэ Фатимэ тыфэхьохуэ иІофшІэн-кІэ гъэхьагъэхэр иІэнэу, узын-чъэу, гукъыдэхэ иІэу джыри бэрэ къытІэхьухьэрэр ныб-жыкІабэ ыгъэсэнэу, илфыгъэ-хэм яхъар ылыгъуэнэу, иІэ лъы-тэныгъэмрэ уасэмрэ ахахъоу, имурадышІухэр къыдэхъоу ищыІэныгъэ гъогу рыкІонэу.

ЕЗАО Зарем.

Мы илъэсым ибэдзэогъу мазэ къэбэртэе гъэзетэу къы-дэкІыгъэм иномерхэм ащыщ къыхьэгъэ статьяу «Бодибил-дингымкІэ дунепсо чемпион Лээкъодыгъу Рамзес» зыфи-Іорэм тызеджэм, лэшэу тиІо-гъэшІэгъоныгъ ыкІи тигъэгу-шхуагъ тилъэпкыгъу кІалэм итеКІоныгъэ. Адыгэ лэпкыым ищытхуэ зэрэхигъэхьуагъэм, джащ фэдэуи тикъэралыгъошхо шхъэкІафэу къыфашІырэм зыкъызэрэригъэлэтыгъэм пае ащ лэшэу тыфэраз. Ащ тыры-гушхон, тырыпгъэн фае.

Лээкъодыгъу Рамзес ищы-Іэныгъэ гъогу фэгъэхьыгъэ са-тырхэри а статьям хэтых. Ар 1976-рэ илъэсым Налщык къы-щыхуыгъ. Москва дэт клубэу «Марк Аврелий» зыфиІорэм зыщегъасэ. Лээкъодыгъур бо-дибилдингымкІэ дунэе класс зІлэ мастер, 2008-рэ илъэсым Европэм ивице-чемпион хуыгъэ.

Мары джы дунаим ичемпион.

Къарыушхорэ пхъэшгъэ-хэфагъэрэ зэхьылэгъэн фэе спорт лэпкыхэм ащыщ бодибилдинг. КІалэхэр лэ-ныкыо зэфэшъхъафхэмкІэ зэнэкъокъух. Пстэури ыкІэм ыкІэжыым зыфэкІоужырэ уипкыынэ-лынэхэр зэрэнахъ дахэр, о ар пстэури анахъу нахъ къекІоу зэрэбгъэкІо-шъурэр къэбгъэлъэгъоныр ары.

ГурыІогъоу щыт игъоу фа-лэгъугъэ ирызыкхэм афэ-шъхъафэу зыпари бодибил-дерым зыуилъхъэ зэрэмыхъ-щтыр. Мы илъэсым ичъэ-пыогъу мазэ Инджылызым бодибилдингымкІэ «Мистер Вселенная» зыфиІорэ зэнэ-къокъушхохэм Рамзес ахэлэ-жээн имурад. 1901-рэ илъэсым зэгурагъэлэгъэгъэ дунэе Феде-раций ары а зэнэкъокъухэр зэ-хэзыщыштыр. А федерацием

къэралыгъо 50-м еху хэхъэ. «Мистер Вселенная» зыфиІорэ тамыгъэ лэпІэ дэдэм икыдэ-хын бодибилдерхэр фэбэнэ-щтых. Ащ фэдэ зэнэкъокъухэм пчъагъэрэ ащытекІуагъэ дуна-им щыцІэрыІо Арнольд Швар-ценеггер.

Лондон щыІэшт зэнэкъо-къум Рамзес гъэхьэгъэшхо щы-шынэу тыфэлъаІо. Гъэзе-тэу «Адыгэ псалъэм» иредак-тор шхъаІэу М. ХьашІуцІэм Лээкъодыгъум къыриІуагъэм шъушытэгъэ-гъуазэ:

— Спортым гъэхьагъэ щыс-шынымкІэ, ащ и л э г а п І э -хэм санэсыным-кІэ сятэу Ар-сен ІэпыІэгъу-шІу къысфэ-хьугъ, ар трене-рзу щытгъэ, так-сопаркэу «Бава-рия» зыфиІо-рэм иводителъ. 2008-рэ илъэсым И с п а н и е м щыкІоужэ европэ чемпионатым ятІонэрэ чІыпІэр

щысыубытыгъ. 2009-рэ илъэ-сым слъакъо къэузи врачхэр езгъэплыгъэхэти, тренировкэ-хэр зэпызгъэунхуэ, зэнэкъо-къухэм сахэмылэжэжынынэу къысаІогъагъ, ау сэ афэсы-дагъэп. 2009-рэ илъэсым Мос-ква щыІэгъэ зэнэкъокъум ящэ-нэрэ чІыпІэр ары къыщыдэс-хыгъэр. Урысыем ичемпионат сыхэлэжыагъ. Катар сыКІонэу щытыгъ, ау сагъэкІуагъэп.

Спортыр ІэкІыб сшІынэу сыгу къыхьэгъагъ. Илъэс 18 хуыгъу ІэпыІэгъушІу къысфэхьурэ си-ныбджэгъухэр джыри къыз-делагъэх, тренировкэхэр сшІы-ным пае ахъщэ къысфагъо-тыгъ, спонсорхэри къыкыо-кІыгъэх. 2010-рэ илъэсым тур-нирышхом зыфэгъэхьазыруу сыублагъэ, Мальтэ щыКІошт чемпионатым сыхэлэжээнэу исхъухьагъ, ситренери къыз-дыригъэштагъ. СкІуачІэ изы-тет Мальтэ щысыушэтынэу исхъухьагъ, текІоныгъэ ащ къыщыдэхьыгъ. А текІоны-гъэр гъэхьэгъэ пстэуи сІлэхэм яублэлэ-егъэжапІэу слъы-тагъэ...

Рамзес къызэриІуагъэмкІэ, 2010-рэ илъэсым къалэу Буги-бэ дунэе чемпионатэу щыІа-гъэм бодибилдери 150-м еху къекІолэгъагъ, Европэм, Ази-ем, Америкэм яспортсмен-хэм къахэлыдыкІыгъ Налщык щыщ адыгэ кІалэу Рамзес. ЗэкІэ адыгэхэм, Урысыем а спортыр зыкІасэу исхэм гушІо-гъошхо къытфихьыгъэшъ, бэ-гъашІэ хуэнэу, тапэкІэ гъэхъэ-гъэшхохэр ышІынхуэ фэгъэ.

БЭЧЫКЪО Мухъэмэд.

Сурэтхэм арытыр: Лээкъо-дыгъу Рамзес.

Клэлэегъаджэм игушцы

Сыда щыIэр кIэлэгьаджэм игугьуехь пэпшынынэу? Цыфым гукьыдэч фэхъоу, уицIы-кIушхъэ гъогууанэ хэщаклоу уиIэ цIыфхэм сабыигъом иамалхэм нахь ахэзышIыкI щыIэу кычыIэкIынэпщтын. Ахэм ашхъац нэлтэ тхъуагъэ пэпчэ сабийхэм афашыгъэ шIэныгъэ тыным иджэрпэджжэ. Ахэр ары хэтрэ цIыфыищIэныгъэ лъагсэ зыгъэ-тIылырэр, игъэсэныгъэ ублапIэ фэзышырэр. Тянэ-тя-тэхэм ауж ахэр ары тищы-Iэныгъэ лъэбкъу шытыдзы къэс ихъар зыпылгыр. Ахэм ащыщ Адгыгэ-Хъэблэ ублэпIэ еджапIэм икIэлэгьэдждэ пэры-тэу Мэзукъэбз Фатимэ ФуIэд ыпхъур. Фатимэ иапэрэ шIэ-ныгъэ лъэбкъухэр зыщидзы-гъэр нэмыкI сэнхъаг. Богэшей (Малый Зеленчук) гурыт еджапIэр кызеухым ыуж ар пщэрыхъакIохэр кызщагъэ-хъазырыр еджапIэм чIэхъагъ ыкIи илъэсыбэрэ а сэнхъатым рылэжьагъ. Ау Тхъэшхом фы-хихыгъэ гъогур арыштын, кIэлэгьэдждэ шIэныгъэ зэри-гъэгъотыжыгъэу илъэс 14 хугъэу ублэпIэ еджапIэм ады-габзэрэ литературэмрэкIэ щырегьаджэх.

Уахтэу тызыхэтым кыг-
фыхыгэз гукъаохэм ашыщ
тыбэз тлэкзыным тызэрэнэ-
сыгэр. Постэуми ашгъхажэу
гукъэо шгъаф тфэхуыгъ зыб-
зэ зышэнэу фэмыеж тильп-
кэгэу нэпцхэр. А гукъаом
хэкIыпIэ имыIэу шытэп. Непэ
Фатимэ икIэлзегъэджен
лофшэн тыхэплэзшэ, кыд-
гурло — тигукъао лъапсэу иIэр
тишгъахынаггэрэ шгъа-
фэшIужыныггэмрэ. Мы
бзылфегъым мафэ ктэс емы-
згэу зышIуихырэ лоф цыкIу-

ЛофышхомкІэ гушыІэ «узын-
чэу» зетхьэхэрэм анахы на-
хыбэ гьэбжэу кьаты. Сабый-
хэр бзэм зэрэдыхыхыштхэм
пыль, бзэм иІэшугьэ анегьэсы.

Фатимэ риггэджэрэ цы-
клухэм нэмыкI лъэпкъхэм къа-
хэлыгъэ ны-тыхэр зигэхэр ахэ-
тых. АдыгабзэмкIэ зэнэжыкъоу
зэхашэхэрэм ащытекIуагъэхэм
урысхэр къахэфэ.

— Къуаджэм лъапккыбэ щэпсэу. Ащ къыхэк'лэу тиджаплэ адыги, абазы, нэгъоний, урысы шеджэ. Ахэр сабий ыгыпылэм къышцегъэжыагъэу зэгъусэх, зэрээдгъуш'лэхэрэу урысыбээр ары. Ащ ыпк' къик'лэу адыгабээр нэгъэсыгъэу ядгъэджыныр къин мэхъу. Сабийхэм алул' бзэм ылапсэ унагъом къышцежэн фае. Арынчъу, сьд фэдиз гъэжыагъэхэр еджаплэм шытш'ыгъэхэм,

пстэури псыхэкIуадэ хьушт, —
еЮ кIэлэегъаджэм.

Фатимэ игушыгэхэм яшы-
хат ежымы, зыщылэжьэр
еджалэми шызэшугахырэ
юфшлагэхэр. Ащ инэрытэгъу
«Сибоз, сыпсэ, сидунай» зы-
фылэрэ зэнэкьокъум апэрэ
чыпылэр кызырэшахыгэр.

Фатимэ гъэхыгъэхэм къа-
тегушыIэм, гукъаохэри ямы-
Iэу шытэп: ны-тыхэм адыгаб-
зэм имэхъанэ икъоу къызэрагу-
рымыIорэр, тхылгъхэр зэри-
мыкъурэр, нэмыIхэри.

— Тхылхэр зэрэтфимы-
кыхэрэр гукьзошху. Сыдзу
щытми, шлэныгэу бгьэтЫ-
лырэм ыльагсэр ахэр ары.
Гушылэм пае, яшэрэр классым
адыгабзэмклэ тхылзэу тилэр
маклэшэ, урокым кычла-
хьэхэмэ апашхьэ итгьлхьэшэ,
зэклэри ретэгьаджжэх. Унэм зэ-

рээшдэжэнхэ тхылъ ялэп, сыд фэдэ шлэныгъа ахэм агъотыштыр? Тхэм егэпсау ти Адыгэ Хасэ, гьэрэкlo Аслъан Алыч япачэу апэрэ классхэм зэрэшэдэжэштхэ азбуэк кытфащагъ. Ари зымыгасэ шылэп. Сыд фэдэ лъэлуклэ зафэдгъэзагъэми, афызэшлокырэ кытфашлэ. Джащ фэдэкабз lofshlanlэ «Сатурнэ» — ары тикъэшэокlo кун сыдигъуи клэгъэкьон кыфэххурэр.

Адыгабзэм игъусу Фатимэ адыгэ хабзэм сабийхэр шыгъуазэ ештых. Непэрэ тигу-кьаохэм ащыщ ныбжьыкӀэхэм хабзэр зэрчӀанэрэр. Егъэджэ-ным гъэсэныгъэри дэгъогурькӀон фӀае. Ау непэ кьэралыгъом сабийхэм ягъэсэныгъэ юфӀ Ӏпэдэлэл ышыгыгъ. Фатимэ а гукъаом амал къызэрэфигъотыштым пылъ.

— Адыгэбзэ урокхэм хабзэм фэгъэхьыгъэ горэхэри ахогъэхьаштэ, ау ар макI. «Горский этикет» зыфилорэ урокхэр лъэшэу кIэгъэкъонышхох. Ащ кыхыиубытэу тхьамафэм сыхьатищ кыхэхэфэ. Сабыйхэр пьэпкь хабзэм фэтэгъасэх. Хэтрэ лъэпкьи ежэ изэхэтыкIахэ иI. Джащ фэд адыгэ хабзэри. Тисабыйхэр яцыкIугъом кышсегъэжыагъэу лъэпкь хабзэм фэтпIухэмэ, гъэсэнэгъэм лъэпсэ хыазыр фэдгъэтIыльтыгъэу хьушт.

Клэлэегаджэм илошлагэ ухаплэмэ, тыбзэ неушырэ мафэмклэ шлошхуныгэ кышхимыльхыу шытэл. А шлошхуныгэм ыпкыяр Фатимэ йофым еклолакэу шытыгэльэггүрэр ары. Ар клэлэегаджэ пэнч илэжыгэ льапсуу шытын фае.

— Кыйн тилофшлэн, клэ-
лээггаджэм пшээрылхуу илэр
бэ, гукьяоу тилэри гунэнчъ.
Ау тынчыггорэ гээпсэфыгбо
рэ еджаплэм ушылтыхунэу
щытэп. Тэ типшээрылъ
шъхьалэр нэбгырэ пэпчъ
акылы илэу, шлэныгэ лыапсэм
пгытэу тэгзү, гэсэнныгээр илэ-
дэжбэу тилуныр ары. Ар пшээр-
ылъ зыфззышъжыэр хэтрэ
клэлээггаджи хъярклэ сехьо-
хунэу сыфай. Тхэм тилэшла-
гъэ инэф кытклэхъухъхэрэм
ягбоугъэлапгъоу, тиггэсэнныгэ
ижбау члэмыклэху, гукъэончъэ-
насыпышлоу зилоф зыгъэцкэлэрэ
кэлээггаджэу зэклэми теш! —
зафэгъазэ Фатимэ клэлээггаджэ
пстэуэми.

Тхъэм ащ игушылэхэр хэтрэ
кIэлэегъаджи фэмафэ ешIых!

БЕМЫРЗЭ Зураб.

Сурэтым итыр: Мэзукъэбз
Фатим.

ТИШҮУ ТЭГЪЭЛЪАПИЭ

Пэщэ шъыпкъ

Шыф купрэ Йофшлэнлэ гъэнэфагъэрэ зыналэ члэт унэшбошлым пшъэдэклъыжъ ехыи а купми, лэнатлэми ялофшлэн зэрэзэхъагъэмклэ. Пашэм бэ елътытыгъэр ахэм ялоф зэрэлъыклотэщтымклэ, ацлэ зэрэлуцтымклэ. Егъэджен-гъэсэн Йофым ехыллагъэмэ, ащ дэжъым пшъэдэклъыжъыр фэдитлу мэхъу, сыда лломэ а Йофыр кътымклэхъухъэхэрэм шлэныгъэ дэгъу ятыгъэнымрэ дунэеплътыклэ тэрэз ахэлъхъэгъэнымрэ афэгъэхъыгъ. Еджанлэм инащ ипшъэрыл урокым члэхъэрэ хэтрэ клэлэгъаджи иамал зынэсырэр, ащ кызыэлъиубытырэ гунапкъэхэр ышлэнэу, джырэ педагогикэм иеплътыклаклэхэр, психологиэмэ методикэмрэ яушэтыныклэхэр фигъэлэжжэнхъу. Джаци фэдэ еплътыклэхэр илофшлэнклэ ыушэтыгъэх Шурдым Нажэмудин Хъэпаго ыкъом.

Ильэс 50-м нэсыгызу Зэйко кыу-
джэм дэт гурыт еджапйу N 3-м
Шурдымыр шэлажэ. Ащ шыщэу ильэс
40-м ар а еджапйэм ипаш. Адыгэ мэ-
кыумэшышй унагым кыхыхухэгыэ
кйалэр сыдыгыу шлыныгэм фаблэу
шытыг. 1954-рэ ильэсым гурыт еджа-
пйэр кызыеух нэуж ар Къэбэртэе-Бэлы-
кыар пединститутым ифизикэ-матема-
тикэ факультет чйэхэ. 1959-рэ ильэсым
кйлээгэгджэ ныбжыкйкэм Юфшлыныр
якбоджэ еджапйэ шевблэ. Рыгъэзэгыэ

Лофыр шыгтху хэлхуу егэцаклэ. КИ-лэегэдэжэ пэрытым илофшаклэ гульытэнчхуу кыанэрэл. Илхэс пчыгэтэм зэуж итху кыфагэгэшхуашэ КьБАССР-м, РСФСР-м шлэныгэхэмклэ яминистерствэхэм яшыгтху тхылхээр.

1972-рэ илгэсүм Шурдымыр Зэйкьо игурыт еджапIзу N 3-м пацэ фашиы. Егэджэн Юфым хэшIыкIышхо физи-Iэм, зипшгэрылтхэр шытхью хэлъэу зыгэцакIэрэм сыдигъуи гэхьэгэз-

шүхэр ешых. Зэхьоклыныгэхэм яльэ-
хэан егьэдженым иамалык!эхэр апэу
кыызфэзгьэфедэшъугъэ пашэхэм
ащыц. Джьырэ еджап!эм кыпыщылэ
пшъэрылхэр ыпк!э шыагьэхэм бк!э
зэратекыхэрэр кызыгурылорэ унэ-
шъош! Шэныгъэ дэгъу ятыгъэныр
кыызэзыгъэпэшышъущтыр, Шурды-
мым зрылхыгъэрэмк!э, зрэдунаеу ша-
гьэфедэрэ технологияк!эхэр ялофш!эн
кышчызыфэзгьэфедэшъущт к!элэгъа-
джэхэр ары.

Ащ ыльэныкьоклэ Нажмудин гу-
лытэшхо афешлы клэлэгэгджэ ныб-
жыкьлэхэм ядэлэжьэнклэ, ахэм абгъо
дэл шлэныгъэ, методикэ амалхэр нахь
гъэгъэгъогъэнэмклэ. Урокым итакыкь
пэпчэ купкэ хэлъэу гъэпсыгъэным, уро-
кым ипшэарылъ зэфэшхьафхэр
гъэцэклагъэ хъуным, хэтрэ клэлэ-
еджакум икьарыу урокым хэлъхьэгъэ-
ным, ятэ-янэхэр егъэгджэн лофым кы-
хэгъэлэжьэгъэнхэм — джащ фэдэ лoфхэр
клэлэгэгэгджэм зэшуйхыным пашэм
игушыи, лoфшлэгэшлухэри фегъэпсых.
Ащ хэлъ шэн дахэхэр, лoфшлэным фы-
рилъ шшэдэкълэжынынгэмрэ зэхэшылк

куумрэ кыдылажээхэрэм зэхашлэ ыкли
япашэ зэрэклэхаштхэм фэбанэх. Яклэ-
лээгьаджэ, пашэр ныбжьыклэхэмклэ
щысэу зэрэщытыр кээзыгьэлэагьорэм
ащыц Шурдымым ригьэджэагьабэ
ежым фэдэу хысапымклэ клэлээгьа-
джэ зэрэхьугьэхэри.

Юфэу ышлэрэм даклоу, Нажмудин чылэгтэ Юфхэми чанэу ахэлажэ. Илгэ-сыбэ хуугэу ар кyuаджэу Зикю ичы-плэ гьэорышланлэ идепутат. Цыфэу кyeуаллэрэм амалэу илэмклэ ишлуа-гьэ арегьэкы.

Кыткѣхуухѣхэрэм шлэныгъэ дэгъу
ягъэгъотыгъэным зишылэныгъэ езыты-
рэр зипэцъ еджаплэр Бэхсан районым
ианыхъ дэгъухэм ахалыгъэ. А гъэхъэ-
гъэшлүхэм илахышхо ахэл пашэм
ыкы ахэр гулыгъэнчъэ хбугъэхп. Къэ-
бэртэе-Бэлыкъарым изаслуженнэ клэ-
лэгъэджо цлэ лъаплэр, цытху тхыльхэр
Шурдымым кыфагъэшъошагъэх.
Непи а Ізнатлэм Іутышъ, ежыми, зи-
пэцъ купымы тапкы гъэхъэгъэшлүхэр
ашынху тафэлао.

БЕКЪАЛДЫ Илэ.

Щэрджэскъал.

Лъэпкъыр зыІэтырэ зэхыхь

Адыгэ культурэм ия V-рэ Дунэе фестиваль зэрэІуагъэм фэгъэхьыгъэ пресс-зэІукІэм зэхыщакІохэр, ІэкІыб хэгъэгъухэмрэ къош республикэхэм-рэ къарыкІыгъэхэр хэлэжъагъэх. Адыгэ Республикэм культурэмкІэ иминистрзу Чамышъо Гъазый зэхыхьэр зерищакъ.

Дунэе мэхъанэу фестивалым иІэм зыкызырІэтырэр, рагъэжыгъэ Іофыр лыгъэкІотэгъэным ти Президентэу ТхьакІушынэ Аслъан, Правительствэр зэрэхэлажъэхэрэм, тилъэпкъэгъухэр нахьыбэ хъухэу ІэкІыб хэгъэгъумэ къарыкІынхэ зэрэфаем, сэнаушыгъэ зыхэлъ ныбжыкІэхэр кыыхэгъэщыгъэнхэм, лъэпкъ фольклорым, тарихым, шэн-хабзэмэ язэгъэшІэн фестивалыр зэрэфэлажъэрэр министрэм хигъэунэфыкІыгъэх.

Уилъэпкъ икультурэ идэхакъэ плэ-тыным, сэнэхьатэу кыыхэпхыгъэр культурэм епхыгъэу щытмэ, уиІофшІэн лыгъэгъэкІотэгъэным афэшІ фестивалыр

ІэпыІэгъу кызырэфэхъуштым, лъэп-къым идэхакъэ къэзыІэтырэмэ адыгэ шъуашэр зэрэщыщыр УФ-м культу-рэмкІэ изаслуженнэ ІофышІэу Къулэ Амэрбый кыІотагъ. Фестивалым хэ-лажъэрэмэ яшъуашэкІи узыІапашэн фаеу ащ ылъытагъ. Адыгэ шъуашэм и Дунэе мафэ тиреспубликэ щызэхэп-щэн плъэкІышт.

ЗэхэщэкІо анахь чанмэ ащыщэу, ком-позитор цІэрыІоу Нэхэе Аслъан пресс-зэІукІэм зауэрэ кышыгыщыІагъ. Укызырэфэхъушым, пщынэмкІэ ореды-шор кызырэфэхъушым орае бгъэм утеожъэ, «сэ сыадыг» плонэу хъуреп. Уилъэпкъ ыусыгъэ оредхэр къэплонхэм

пае уиындэлъфыбзэ зэбгъэшІэн фае. Тыркуем кыкІыгъэ пшъашъэм ады-габзэкІэ оред кыІуагъ шъхъае, ады-габзэр ышІэрэп.

Искусствэм къош республикэхэр, ІэкІыб хэгъэгъумэ арыс тилъэпкъэгъу-хэр нахьыбэрэ ыкІи нахьышІоу зэхы-щэнхэ ылъэкІышт, ау ар икІоу тымы-гъэфедэу Нэхэе Аслъан кыІуагъ.

УФ-м искусствэхэмкІэ изаслуженнэ ІофышІэшхоу, Дунэе фестивалым икон-цертэу филармонием щыІуагъэм ире-жиссерэу Сулейманов Юныс зэкІош республикэхэм къарыкІырэ цыфхэм япчъагъэ нахьыбэ шыгъэн зэрэфаем, автобусхэр гъэкІэрэклажъэхэу, фестива-лым зэрэхэлажъэхэрэр къаІуатэу нэ-рылъэгъу ІэпыІэгъухэр гъэпсыгъэнхэм ягъугъу кышыгъ. Къэралыгъо къулы-къушІэмэ ямызакъоу, Адыгэ хасэхэр ащ чанэу хэлэжъэнхэ фае. Автобус зауэ хъухэу Къэрэщэе-Щэрджэсым кы-кІынхэр кын къащымыхъуштэу Ю.Су-леймановым зэрилгытагъэм зэхыхьэм щыдырагъэштагъ.

Тикъашъохэр, тиорэдхэр, лъэпкъым ифольклор тэр-тэрэу зэдгъэшІэнхэ зэ-рэфаем, нэмыкІэхэм кыатегушыІагъэх

Къэрэщэе-Щэрджэсым иансамблэу «Щэрджэсым» ипашэу Тэмэээ Лидэ, Къэбэртэе-Бэлъкъарым иансамблэу «ДжэгуаІом» ихудожественнэ пашэу Хьамидэху Эльвирэ, Германием кыкІыгъэ Къэншъат Фаруху, Адыгэ Республикэм культурэмкІэ иминистрэ игуадзэу ШъэуапцІэкІо Аминэт, АР-м лъэпкъ культурэмкІэ и Гупчэ ипашэ игуадзэу Шъхьэлэхэу Светланэ, нэ-мыкІхэри.

Дунэе фестивалым куп 30-м ехъу хэлэжъагъ. Шам, Тыркуем, Иорданием, Германием тилъэпкъэгъухэр къары-кІыгъагъэх. Израиль щышхэр зэрэхэмы-лэжъагъэхэр къегъэкІугъуай. Къош рес-публикэхэм, Краснодар крайм ясамо-деятельнэ артистмэ тагъэгъушІагъ.

Тимузейхэр, чыпІэ дахэхэр хьакІэмэ арагъэлъэгъуыгъэх, «Адыгэ джэгу» зыфи-Іорэ зэхыхьэхэр афызэхакъагъэх.

Дунэе фестивалым ехыІлэгъэ тхы-гъэхэр «Адыгэ макъэм» кыыхиуты-щтых.

Сурэтхэм арытхэр: пресс-зэІукІэр макІо, фестивалым хэлэжъагъэхэр.

ФУТБОЛ. АР-м И КУБОК

Зыхыщтыр къэшІэгъошІугъэп

Адыгэ Республикэм футбо-лымкІэ и Кубок къыдэхыгъэным фэгъэхьыгъэ кІэух ешІэгъур чъэпыогъум и 4-м Мыекъуапэ истадионэу «Юностым» цы-кІуагъ. Коцхьэблэ ыкІи Те-уцожь районхэм къарыкІыгъэ-хэр Кубокым фэбнагъэх.

ЕшІэгъу уахьтэр зауым, пчъа-гъэр 2:2-у щытыгъ. ТакыкІ 30 ко-мандэхэм зафыхагъахьом, текІо-ныгъэр зыми къыдихын ылъэкІы-гъэп. ПенальтикІэ Теуцожь районым ифутболистхэм ахыгъ. АР-м и Премьер-министрзу КъумпІыл Му-рат Кубокым фэбнагъэмэ афэ-гушІуагъ, шІухьафтынхэр ариты-жыгъэх.

ЕшІэгъуищ, текІоныгъитІу

Мыекъопэ баскетбол командэу «Динамо-МГТУ»-м 2010 — 2011-рэ илъэс ешІэгъур ыублагъ. Апэрэ зэІукІэгъухэр Щэрджэскъалэрэ Став-ропольрэ якомандэхэм адыриІагъ.

«Динамо-МГТУ» — «Эльбрус» Щэрджэскъал — 60:59 (14:11, 20:12, 22:6, 4:30).

Чъэпыогъум и 2-м здедшІагъэх.

«Динамо-МГТУ»: Тусиков-9, Гапошин-10, Иванов-6, Степанов-3, Воронников-13, Тыу-6, Хмара-2, Блэгожъ-2, Мэрэтыкыу-2, Долгопо-лов-2, Хьакъун-5.

Ащ фэдэ ешІэгъум упчІэ макІэп кы-гъэтэджырэр. Тикомандэ итренер шъхьалэу Андрей Синельниковым кызырэфэхъушэу, пчъагъэр 56:29-у щытыгъ, ешІэгъу уахьтэу къэнэгъагъэр такыкІи 10. КІэух такыкІи 10-р хьакІэмэ ахыгъ: 30:4.

Секунди 5 къэнагъэу хьакІэмэ хьа-гъэм Іэгуаор радзи, пчъагъэр 60:59-рэ хьугъэ.

ЯтІонэрэ ешІэгъур

«Динамо-МГТУ» — «Эльбрус» — 66:69 (15:17, 19:18, 15:15, 17:19).

Чъэпыогъум и 3-м зэІукІагъэх.

ХьакІэмэ ешІэгъур ахыгъ. Илъэс зэнэкьокъур зэраублагъэм къош REPUB-

ликэм испортсменхэр ыгъэрэзагъэх.

Ящэнэрэ зэІукІэгъур

«Динамо-МГТУ» — «Динамо» Ставрополь — 72:62 (17:22, 16:13, 18:15, 21:12).

Чъэпыогъум и 5-м Мыекъуапэ шешІагъэх.

«Динамо» МГТУ: Гапошин-3, Иванов-7, Степанов-2, Хьакъун-10, Воронников-15, Тусиков-9, Хмара-17, Мэрэтыкыу-4, Долгополов-5.

Очкоуи 3 дзыгъохэр дэгъоу агъэ-цэкІагъэх Илья Хмарэрэ Сергей Ворон-никовымрэ, щэрыщэ хъурджанэм Іэгуаор радзагъ. ЕшІэгъум къэгъэзаплэ фэшІыгъэным ялахэ хашІыхьагъ.

Командэхэр тыгъуасэ ятІонэрэу Мыекъуапэ щызэІукІагъэх.

НэкІубгъом итхэр зыгъэхьазырыгъэр ЕМТІЫЛЪ Нурбий.

Редактор шъхьалэр
ДЭРБЭ Тимур

Редактор шъхьалэхэр:
ХЪЭШІУЦЭ Мухьэмэд
ТХЬАГЪЭПСЭУ Уцужыкыу

■ Зэхэщыщакъэ-хэр:
Адыгэ Республи-кэм и Къэра-лыгъо Совет —
Хасэр, иминист-рэхэм я Кабинет

■ КъыдзыгъэкІырэр:
Адыгэ Республикэм лъэпкъ ІофхэмкІэ, ІэкІыб къэралхэм ащысээрэ тилъэпкъэгъу-хэм адырІагъ зыкы-ныгъэхэмкІэ ыкІи къэбар жъугъэм иамалхэмкІэ и Комитет

■ Зыщаушыхьатыгъэр:
Урысые Федерацием хъутын ІофхэмкІэ, телерадиокъэтын-хэмкІэ ыкІи зэІуыІэсыкІэ амалхэмкІэ и Министерствэ и Темыр-Кавказ чІыІэ гъэІофшІаІл, зэраушыхьа-тыгъэ номерыр
ПИ №10-3892

■ Зышыхаутырэр
ОАО-у «Полиграф-тедзпІэу «Адыгенр», 385000, кы. Мыекъуапэ, ур. Пионерскэр, 268

■ Редакциер зыдэщыІэр:
385000, кы. Мыекъуапэ, ур. Первомайскэр, 197.
Телефонхэр: приемнэр — 52-16-79, редактор шъхьалэм иапэрэ гуадзэр — 52-49-44, редактор гуадзэр — пшгъэдэ-кІыжъ зыхьыр секретарыр — 52-16-77.
E-mail: adygvoice@mail.ru

■ Пчъагъэр
4664
Индексхэр
52161
52162
Зак. 2729